

Robert Gája, *Románské emporové kostely v Čechách a jejich zakladatelé*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav českých dějin. Praha 2008, 131s., obr. přílohy 11s.

Robert Gája si za téma diplomové práce vybral původ emporových kostelů v raně středověkých Čechách. Tato doposud systematicky nezpracovaná část českých církevních dějin tak nabízela autorovi široké spektrum námětů a zorných úhlů, z nichž se mohl a také pokusil téma nahlížet. Diplomová práce je rozvržena do tří větších celků. První z nich je věnován formování farností a zakladatelským právům. Autor přitom vychází převážně z pramenů domácí proveniencce (diplomatické i narativní povahy). Svůj výklad začíná na samém počátku christianizace české středověké společnosti a dovádí jej na práh vrcholného středověku. R. Gája postihuje vývoj vlastnických práv šlechty i panovníka ke kostelům, které zakládali, a jejich vztah k utváření farní sítě. Snaží se také vysledovat proměnu vztahu vlastníků - fundátorů kostelů (event. klášterů) k obsazování farních (resp. kněžských) i dalších úřadů. V tomto ohledu si možná autor vytyčil příliš náročný cíl, neboť výsledek je v řadě momentů schematický a nepřehledný. Na jiných místech je, patrně ve snaze pro oživení právního výkladu, užito analogií z příliš vzdálených období. Jenže to je právě úskalí církevních (a nejen církevních) středověkých dějin. Stav církevní správy ve 12. i 13. stol. je nesrovnatelný se situací století patnáctého. Řada popisovaných jevů byla ovlivněna nejen politicko společenskou situací, ale také obecným vývojem církevního práva, a to v celoevropských souvislostech. Na druhou stranu chápu, že pramenná základna pro dějiny českého raného středověku je úzká, a tak i analogie z mladších dob mohou odrážet reliktů starší situace, zejména v souvislosti s obsazováním farního postu. Dynamika vztahů zakladatel (patron) – diecézní biskup – farář by si zasloužila hlubší studium v obecné rovině. Občas je v textu nepřesně užíváno církevně právní terminologie. Některé formulace, jako např. *šlechta ... se mohla účastnit budování kostelní sítě za předpokladu, že jí z toho bude plynout nějaký společenský nebo ekonomický prospěch*, považuji za zbytečně nadsazené. Na druhou stranu však velmi kladně hodnotím celkové uchopení této teoretické části práce, ve které autor prokázal povědomí o širší tématu a okolnostech, které zakládání nejstarších kostelů ovlivňovaly. Oceňuji také sondu v závěru první kapitoly věnovanou formování farní sítě ve východním regionu Havlíčkobrodsko.

Druhá kapitola je zaměřena na vývoj emporových sakrálních staveb. Autor další výklad vymezil třemi typy empor (západních, východních a podélných). Nejprve v textu osvětluje jejich původ a funkci a poté přechází k charakteristice emporových sakrálních staveb doložitelných na českém území. Ve výkladu se přitom opírá jednak o literaturu, jednak o vlastní zkušenost z „ohledávání“ dochovaných památek. Z textu je patrné, že právě tato část práce je míněna jako její vrchol. Je zde zachycen nejen architektonický vývoj kostelů či symbolický význam některých architektonických prvků, ale zejména „sekundární“ funkce těchto staveb; sloužily totiž také jako útočiště pro jejich pány v dobách nebezpečí. Výklad je veden od počátků do přelomu 14. a 15. století, kdy se význam i funkce empor proměňuje. Za širší diskusi by určitě stála obecnější otázka způsobů rozdělení prostoru kostela pro potřeby různých společenských vrstev, nejen tedy zvýšením určitého prostoru, ale také např. vystavěním chórových přepážek (i když o jejich existenci v Čechách existuje jen velmi málo dokladů). Tato moje otázka však již přesahuje rámec diplomové práce a je spíše inspirací do budoucna.

Na druhou kapitolu bezprostředně navazuje poslední, třetí část práce, která je věnována vlastnímu životu emporových staveb ve vztahu k dvorům, resp. sídlům jejich zakladatelů. Je

zhruba na stejné úrovni jako předchozí kapitola. Je patrné, že i toto téma R. Gáju zaujalo. Text je více orientován na architektonický popis dochovaných staveb, za zdařilejší však považuji druhou podkapitolu této části, věnovanou sídlům šlechty v Čechách při vesnických kostelech ve 12.-13. století.

Oceňuji, že R. Gája při zpracovávání tématu vycházel z pramenů, byť z jejich vydaných edic, a že se neuchyloval pouze k přejímání citací z děl dosavadních autorit. Na druhou stranu bych vytkla poněkud nesystematické citování sekundární literatury. V řadě případů je citováno velké množství statí vztahujících se k některým drobným úsekům práce, zatímco jinde bohužel chybějí citace závažnějších prací. Nejvyšší absenci citací v tomto ohledu pociťuji ve vztahu k pasážím týkajícím se právní terminologie a úkonů. Chápu, že znalost středověkého církevního práva se získá až specifickou odbornou přípravou nebo dlouhodobějším studiem, ale v momentě, kdy se autor pokouší o vymezení a rozlišení jednotlivých odborných historických termínů, je přesnost a důslednost na místě. Např. zde nebyly využity (nebo alespoň nejsou vůbec citovány) základní sbírky k dějinám církevního práva, studováno nebylo ani *Decretum Gratiani*.

Autorovi bych pro příště doporučila důkladnější redakci textu, aby se vyvaroval zbytečně velkého množství ortografických chyb. Pro ilustraci zde uvádím ještě relativně milé zkomolení termínu *collatura* a *collator* na *collarura* a *collaror* stojící v textu (na s. 25) v bezprostřední blízkosti.

Diplomová práce R. Gáji je zajímavou a podnětnou studií, která přináší řadu nových poznatků. Téma práce je zasazeno do širších souvislostí a cíle jsou v podstatě naplněny. Velice se přimlouvám také za to, aby autor, pokud bude mít zájem, ve studiu tohoto tématu pokračoval, protože mj. upozornil na řadu v historiografii doposud nezpracovaných nebo léta opomíjených otázek církevních dějin. Naznačený rozbor sakrálních emporových staveb by byl určitě hoděn dopracování, např. formou katalogu.

Závěrem je možno konstatovat, že předkládaná diplomová práce odpovídá požadavkům na ni kladeným, a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze 1. září 2008

PhDr. Eva Doležalová, Ph.D.